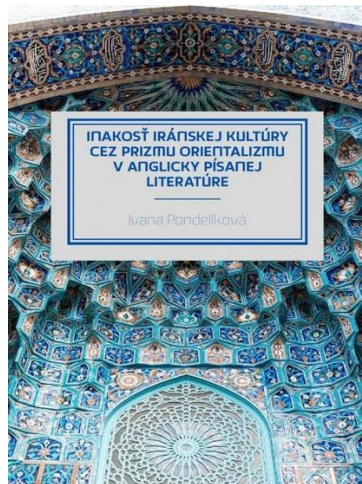

Recenzia: INAKOSŤ IRÁNSKEJ KULTÚRY CEZ PRIZMU ORIENTALIZMU V ANGLICKY PÍSANEJ LITERATÚRE

<https://doi.org/10.24040/nfr.2022.14.2.113-115>

Recenzovaná publikácia:

PONDELÍKOVÁ, Ivana. *Inakosť iránskej kultúry cez prizmu orientalizmu v anglicky písanej literatúre*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2022, 146 s. ISBN 978-80-572-0257-8.

Hlavnou témou predkladanej recenzovanej vedeckej monografie je inakosť, ktorú autorka definuje na vybraných príkladoch orientalizmu v anglicky písanej literatúre. Z hľadiska trendov v súčasnej globálnej spoločnosti, je táto problematika veľmi aktuálna, pretože interdisciplinárne prepája kulturologické, lingvistické a literárne skúmanie orientálnej, v tomto prípade iránskej inakosti i identity. Irán je často v mediálnom priestore i geopolitickom kontexte spájaný s hrozbami ako napr. náboženský extrémizmus, jadrové zbrane, migranti, ohrozovanie európskych hodnôt a tradícií, terorizmus a i. Stojí na „tej druhej strane“ v strete identít tzv. východu i západu. Nepoznáme ho. O to jedinečnejší pohľad do tejto neznámej kultúry nám poskytuje predkladané dielo.

Cieľom vedeckej monografie je zistiť, ako je iránska inakosť zobrazená v literárnych dielach a ako jej interpretácia autorom/prekladateľom ovplyvňuje vnímanie odlišnej kultúry. Hneď na začiatku monografie je uvedené vymedzenie základných pojmov, pretože autorka si uvedomuje, že mnohé z nich je potrebné zadefinovať pred následným používaním v texte. Okrem iného upozorňuje na fakt, že sú tendencie zovšeobecňovať kultúrne rozdiely moslimských krajín, pričom sa nepozera na rozdiely napr. medzi termínmi moslimský svet, arabský svet, Orient, Blízky východ. Akoby všetky tvorili jeden homogénny kultúrny celok. Je to spôsobené tým, že knižných publikácií, ktoré by túto tému spracovávali na odbornej či vedeckej úrovni je málo, a tiež tým, že tieto krajiny sú na okraji záujmu (Chcem však podotknúť, že na Slovensku sa tejto téme venuje dr. Emíre Khidayer, ktorá autorke poskytla rozhovor k otázkam interkultúrnych rozdielov medzi východom a západom a mužsko-ženských vzťahov).

Teoretické ukotvenie problematiky reflektuje interdisciplinárny pohľad na pojmy inakosť a identita. Prepája ich navzájom, odkazujúc sa na diela Z. Baumana, ktorý inakosť vníma ako kľúčový spôsob pomocou ktorého si spoločnosti vytvorili kategórie identity. Prijatie či odmietanie inakosti tak priamo súvisí s identitou, v ktorej je dôležitá jej primordialistická i inštrumentalistická zložka. Autorka následne definuje viaceré typy identít (ako napr. národnú, nadnárodnú, etnickú, kultúrnu a hybridnú), teoretické poznatky následne rozširuje o interkultúrnu komunikáciu a kompetencie. Vytvára tak ucelený koncept, v ktorom akcentuje dôležitosť rozšírenia (nielen) kultúrneho povedomia o tom, čo je pre nás skryté pod pojmom inakosť v jej rôznych podobách, napríklad pod pojmom Orient.

Na túto otázku nám odpovedá v tretej kapitole, ktorá sa zameriava na definovanie východísk k skúmaniu inakosti prostredníctvom orientalizmu a postkoloniálnej teórie. Odkazuje sa pritom na Edwarda W. Saida, ktorý vo svojom diele upozorňoval na zažitý stereotypy o Oriente a potrebu „vytvoriť identitu v opozícii s inou kultúrou“. Autorka popri definovaní Orientu a orientalizmu upozorňuje na to, že Orient v európskom chápaní nie je totožný s Orientom z amerického pohľadu, kde pod týmto označením vnímajú Ďaleký východ a Japonsko. V súčasnosti je však oveľa viditeľnejší príklon k neo-orientalizmu, ktorý sprevádzajú negatívne konotácie: Orient ako niečo exotické, zaostalé, nemé, násilné, podradné, či teroristické. S odkazom na sociológa Chibbera môžeme považovať kultúry (teda aj kultúry Orientu) za pevné a statické, ale v postkoloniálnej teórii sa kladie dôraz aj na tému etnicity, národnosti, či eurocentrizmu. Myslím si, že autorkin prístup k spracovaniu témy orientalizmu a postkoloniálnej teórie je inkluzívnejší a dovoľm si povedať, že menej stereotypný.

Metodika výskumu, ktorá je nosnou časťou vedeckej monografie, je veľmi precízne a detailne navrhnutá. Ide o kvalitatívny výskum s využitím zakotvenej teórie. Autorka si kladie tri výskumné otázky a rovnako prezentuje tri výskumné hypotézy. Následne vo výskumnej časti na základe metodologických postupov pracuje s vybranými dielami. Zameriava sa na Orient v tetralógii, ktorej autormi sú Betty Mahmoodyová (*Bez dcéry neodídem, Z lásky k dieťaťu*), jej dcéra Mathob Mahmoodyová (*Otcovi som odpustila*) a jej manžel Moody Mahmoody (*Lost without Daughter*). Okrem nich si autorka zvolila aj doplnkové dielo Azar Nafisiovej (*Jak sme v Teheráne četli Lolitu*). Sú to literárne diela, ktoré prinášajú rôzne pohľady na stret odlišných kultúr a pocity inakosti, ktoré hrdinovia príbehov pociťovali v cudzej, neznámej kultúre.

V tejto časti monografie prezentuje diachrónny pohľad na literatúru z iránskeho prostredia, upriamuje pozornosť na spisovateľku Betty Mahmoodyovú a ohlasy jej diel. Z pohľadu čitateľa považujeme za dôležitú šiestu kapitolu, ktorá pomáha porozumieť pilierom iránskej identity v kultúrno-historických súvislostiach. Veľmi dôležitým posolstvom tejto časti je, že kultúra sa dá využívať/zneužívať ako silný nástroj moci. Či už ide o kultúru každodennosti, alebo tzv. umeleckú kultúru. Ilustrujú to ukážky z diel, ktorými autorka len umocňuje obraz iránskej kultúry vzhľadom na jej kultúrne zvyky, tradície, postavenie žien, ako aj mnohé iné interkultúrne rozdiely. Knižný pohľad Betty Mahmoodyovej na

iránsku kultúru preto vyznieva negatívne. Rovnako je v jej prístupe k iránskej kultúre príznačné neporozumenie kultúrnym rozdielom, ktorým pred odchodom do Iránu neprikladala takmer žiadnu dôležitosť. Rovnako ju zaskočí, keď sa v jej manželovi „prebudí“ primordialistický základ jeho identity, ktorý ho vedie k „prirodzenému konaniu“ na základe pociťovanie príslušnosti k iránskej kultúre. Dielo teda prináša aj nesmierne množstvo informácií o kultúrnych špecifikách, či už je to význam mien, oslovenie, vnímanie času, náboženské rituály, odievanie, stravovanie a pod. Autorka tieto lokálne špecifiká následne konfrontuje s výskumom, ktorý realizoval Hofstede. Jeho cieľom bolo globálne určiť kultúrne dimenzie a špecifikovať ich podľa jednotlivých kategórií. Výsledky, ktoré sú uvedené v publikácií, by mali slúžiť na hlbšie zamyslenie aj na nás samých, aj keď si uvedomujem, že v Iráne, USA či na Slovensku je iný sociálny a kultúrny systém.

Samostatná kapitola sa venuje otázke prekladu lingvokulturém na základe autorkou vytvoreného terminologického korpusu, kde zvažuje prekladateľské možnosti s využitím exotizácie či naturalizácie. Mnohé termíny z iránskej kultúry/jazyka, nemajú ekvivalent v slovenskom jazyku resp. neexistuje ustálený prepis. Autorka však v čo najväčšej miere dodržiava pravidlá slovenského pravopisu. Práve pri pohľade na špecifickú slovnú zásobu si uvedomujem, že inakosť nie je len v reálnom živote, ale aj v tom, že mnohým termínom by sme bez poznania danej kultúry nedokázali porozumieť, resp. by sme ich chybné preložili či interpretovali.

Na záver by som chcela odcitovať dr. Luciu Daniščinovú z Prešovskej univerzity v Prešove, ktorá o knihe napísala: „Prezentovanie inakosti a stretu s inakosťou, jej spracovanie a interpretovanie rezonuje v ostatných rokoch v najrôznejších podobách, často medializovaných, či už ide o inakosť jazykovú, kultúrnu alebo sociálnu. Monografia je originálnym dielom, ktoré skúma tento novodobý fenomén. Výsledky výskumu sa dajú aplikovať vo viacerých vedných disciplínach, ako napríklad v kultúrnych štúdiách, cestovnom ruchu, literatúre, cudzích jazykoch a translatológii.“ A ja sa k jej hodnoteniu pridávam.

PhDr. Jana Pecníková, PhD.